

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ**Η ΩΡΑΙΑ ΕΛΕΝΗ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ, ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΝΕΟΓΝΟΛΟΓΟΣ,
ΙΔΡΥΤΡΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ «ΕΚΘΕΤΟΚΟΜΕΙΟΥ» ΚΥΘΗΡΩΝ - ΙΑΤΡΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ**

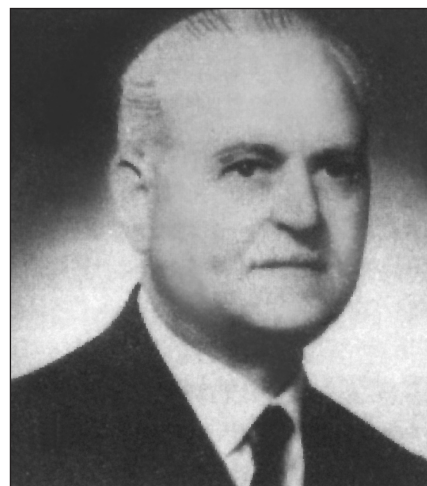
*Συμβολή στη Δημόδη Μαιευτική και Νεογνολογία κατά τη Μικηναϊκή Εποχή
(Α' Μέρος)*

**Χρίστος Θ. Οικονομόπουλος¹
Αλεξάνδρα Χρ. Οικονομοπούλου²**

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Την παρούσα μελέτη αφιερώνουμε στη μνήμη του αιμνήστου Παναγιώτη Κ. Γεωργούντζου, για τα δέκα χρόνια από τον θάνατό του (1900-1996). Ο διακεκριμένος Φιλολόγος και επιφανής Έλληνας, προ 45 ετών, παρεκίνησε τον πρώτο εκ των συγγραφέων να εξετάσει ως ιατρός τις βιοφελείς επιβιώσεις της Λαϊκής Ιατρικής Παράδοσης, κάνοντας την αρχή από τη Λακωνία, τη χώρα των Νεράιδων. Καρπός της ενθάρρυνσης εκείνης ας θεωρηθεί η παρούσα εργασία για την ωραία Ελένη της Σπάρτης, την πρώτη στον κόσμο Νεογνολόγο, που επιβίωσε στον Παραμυθικό Κόσμο του παιδιού ως η «Τρανή Νεράιδα». Ο Γεωργούντζος Κ. Παναγιώτης (εικόνα 1), γεννήθη το 1900 στον Αρφαρά Μεσσηνίας. Εσπούδασε Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, διεύρυνε δε τις φιλολογικές και ιστορικές σπουδές του με κρατικές υποτροφίες, στα Πανεπιστήμια των Παρισίων, Βερολίνου και Μονάχου. Από το 1921-1936 υπηρέτησε ως Καθηγητής σε διάφορα Γυμνάσια του Κράτους. Το 1936 προήχθη σε Γυμνασιάρχη. Το 1937 έγινε Γενικός Επιθεωρητής Μέσης Εκπαίδευσης και μέλος του Ανωτάτου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Το 1941 ίδρυσε το περιοδικό του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού Νεότητος, διαθέτοντάς το δωρεάν σε όλα τα σχολεία του Κράτους. Το 1948 ίδρυσε την Εταιρεία Ελλήνων Φιλολόγων. Το 1960 έγινε Πρόεδρος του Ανωτάτου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Ως Γενικός Διευθυντής του Υπουργείου Παιδείας αντιπροσώπευσε την Ελλάδα σε πλείστα διεθνή συνέδρια. Εδημοσίευσε πλήθος μελετών, φιλολογικών, φιλοσοφικών και ψυχολογικών. Το 1960-1962 αφήκεν εποχή για την εκπόνηση Νέων Προγραμμάτων. Διετέλεσε Πρόεδρος της Εταιρείας Ψυχικής Υγιεινής και της Εταιρείας των Φίλων του Λαού. Υπήρξε Διευθυντής του Επιστημονικού Περιοδικού των Ελλήνων Φιλολόγων «Ο Πλάτων». Διετέλεσε Πρόεδρος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, κατά τα έτη 1974-1977. Ως επιστήμων θεωρείτο μεταξύ των κρατίστων. Συνεπλήρωσε το Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης Liddelle & Scott, εκδόσας τον πέμπτον τόμον. Μεταξύ των πολλών θεαρέστων έργων του ήταν και η ανέγερση του Ιερού Ναού του Αγίου Χαράλαμπος Ιλισίων, η οποία επετεύχθη χάρις στις άοκνες προσπάθειές του. Διεκρίθη για την άψογον, από κάθε άποψη, διοικητική, την ευθυκρισία του, την ανωτερότητα του χαρακτήρος του και το αδαμάντινο ήθος του. Απεβίωσε την 7η Ιανουαρίου του 1996, αξιωθείς να δει τα παιδιά του επιστήμονες που χαίρουν εκτίμησης στην κοινωνία μας.

«Ο ευσυνειδήτως εργασθείς και αμέσως παρά του λαού παραλαβών την ύλην, ας είναι βέβαιος ότι νέον τι και άξιον λόγου θα συνεισφέρει» [Ν.Γ. Πολίτης (1852-1921)]

Εικόνα 1. Π. Γεωργούντζος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη αποτελείται από τα εξής δώδεκα μέρη:

- I) Εισαγωγή
- II) Η Ωραία Ελένη στις επιβιώσεις της Μυκηναϊκής Σπηλαιολογίας και η απαγωγή της, ο πλέον δημοφιλής μύθος στην Αρχαία Ελληνική Μυθολογία
- III) Ανάλυση του «Ιατρικού Ιστορικού» της Ωραίας Ελένης την πρώτη εικοσιπενταετία από τη γέννησή της μέχρι τη γνωριμία της με τον Πάρη
- IV) Η καταφυγή του διασημότερου ερωτικού ζεύγους της αρχαιότητας, της Ωραίας Ελένης και του Πάρη, στη «Νεραΐδοσπηλιά» στα Κύθηρα
- V) Πρόκληση για την Ωραία Ελένη στα Κύθηρα η μείωση της υψηλής νεογνικής και βρεφικής θνησιμότητας, των βρεφοκτονιών και καταστολή της έκθεσης των θηλέων νεογνών
- VI) Η Ωραία Ελένη, η πρώτη Ελληνίδα Νεογνολόγος, ίδρυσε το πρώτο στον Κόσμο «Εκθετοκομείο» στο Σπήλαιο Μυλοποτάμου Κυθήρων για να σώζονται τα έκθετα θήλεα νεογνά
- VII) Το «Εκθετοκομείο» της Νεραΐδοσπηλιάς Κυθήρων, η τελετουργία της ενυδάτωσης των εκθέτων νεογνών - Η σωτήρια χρήση των «νεροσταλίδων» από τους μαστοειδείς σταλακτίτες του σπηλαίου ήτοι τα «Βυζιά της Παναγίας» ή «βυζιά της «Ψυχομάνας-Νεραΐδας»
- VIII) Η μετάβαση της Ωραίας Ελένης και του Πάρη στην Τροία - Η διάψευση των ονείρων της για τον μεγάλο έρωτα - Ο δεκαετής πόλεμος και ο κλονισμός της ψυχικής της υγείας - Οι μετά την Άλωση της Τροίας περιπέτειές της για να θεραπευθεί
- IX) Η Ιατροψυχολογική προσέγγιση της προσωπικότητας της Ωραίας Ελένης, Βασίλισσας της Σπάρτης
- X) Η θεοποίηση της Ωραίας Ελένης - Η λατρεία της ως προστάτιδος των μικρών παιδιών, της βοτανοθεραπευτικής, του φυσικού περιβάλλοντος και της μύησης των εφήβων θηλέων στην ενήλικη ζωή και στη μητρότητα
- XI) Η Ωραία Ελένη πέθανε σε ηλικία 81 ετών ως «πάντοτε ωραία Ελένη»
- XII) Οι κοινωνικές και ηθικές αντιλήψεις και διαχρονικές απόψεις για την εκούσια απαγωγή της Ωραίας Ελένης από τον Πάρη, όπως έχουν επιβιώσει στη Λαϊκή Ιατρική Παράδοση, από τους Ομηρικούς Χρόνους μέχρι σήμερα.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός και σημασία της παρούσης μελέτης είναι να καταδείξει τον πλούτο της Ελληνικής Λαϊκής Ιατρικής Παράδοσης, η οποία υπήρχε στη Μυκηναϊκή Ιατρική Σπηλαιολογία και έχει επιβιώσει σαράντα αιώνες τώρα στην Πατρίδα μας. Το πραγματικά δύσκολο αυτό θέμα, που ελάχιστα έχει απασχολήσει τους ερευνητές, επιχειρούμε να το προσεγγίσουμε τόσο από πλευράς της Λαϊκής Ιατρικής όσο και από πλευράς της σύγχρονης Ιατρικής Επιστήμης.

Είναι γνωστό ότι αντικείμενο της Λαϊκής Ιατρικής είναι, εκτός του φόβου και του πόνου της αρρώστιας, και η γενική υγεία, τα ποικίλα ιατρικά προβλήματα, καθώς και τα άλλα ψυχικά πάθη των απλών ανθρώπων, οι οποίοι αναζητούσαν μέσω της θεραπείας την ευτυχία. Οι άνθρωποι του λαού, όση εμπειρία και αν διέθεταν, δεν αισθάνθηκαν ποτέ ότι ήσαν ελεύθεροι από τις προλήψεις, επειδή σχεδόν πάντοτε βρίσκονταν εγκλωβισμένοι στην κάθε δεισιδαιμονία και πρόληψη. Για το λόγο αυτό, η Λαϊκή Ιατρική δέχεται τη συνύπαρξη και την αλληλεπίδραση των στοιχείων που χαρακτηρίζουν το ομαδικό εμπειρικό πνεύμα, τη συνειρμική διάνοηση και τη μυθική αντίληψη για τον Κόσμο και τη ζωή.

Όσοι από τους σύγχρονους ερευνητές προτίθενται να ασχοληθούν με τη Λαϊκή Ιατρική Παράδοση, οφείλουν, ύστερα από μακροχρόνια προετοιμασία και επιτόπια συλλογή στοιχείων, να προσπαθήσουν να εξοικειωθούν με τα παραδοσιακά θέματα που άπτονται της Λαϊκής Ιατρικής. Παρά το γεγονός ότι είμαστε από τα αρχαιότερα μέλη της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας και ασχολούμαστε αποκλειστικά με τη συλλογή των θρύλων και των μύθων των Ελληνικών Σπηλαίων περισσότερο από σαράντα χρόνια, η μελέτη της Μυκηναϊκής Ιατρικής Σπηλαιολογίας παρουσιάζει αρκετές δυσκολίες, αναφορικά με την τεκμηρίωση των υπαρχόντων στοιχείων. Φρονούμε ότι ο μόνος τρόπος για να αρθούν τα εμπόδια βρίσκεται στη συνεχή προσπάθειά μας να αποκτήσουμε συνολική εποπτεία της Λαϊκής Ιατρικής Παράδοσης σε όλες τις περιόδους της Ελληνικής Ιστορίας. Έτσι θα μπορέσουμε να ερμηνεύσουμε τυχόν υπάρχουσες επιβιώσεις από το απώτερο παρελθόν.

Ως γνωστό, η Δημόδης Ιατρική ποτέ δεν υπήρξε μια ασφαλής και μοναδική πηγή από την οποία απέρρεαν όλες οι άλλες πνευματικές αξίες του Ελληνικού πολιτισμού. Παρά ταύτα, έχουμε την πεποίθηση ότι η προληπτική υγιεινή, η υγεία και η αρρώστια, όπως τις αντιλαμβάνεται ο λαός, ανέκαθεν στοιχειοθετούσαν σημαντικό ρόλο στη θεμελιακή πλευρά της ανθρώπινης ζωής -η οποία είναι όντως αξιοπρόσεκτη- κυρίως όμως εξασκούσαν

Εικόνα 2. Μιχαήλ Βέντρις, Άγγλος αρχιτέκτων. Έγινε γνωστός διεθνώς για την αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Γραφής Β με τη μέθοδο της στατιστικής ανάλυσης. Το 1952 σε ομιλία του στο Βρετανικό BBC ανακοίνωσε ότι η Γραμμική Γραφή Β απεικονίζει μία αρχαϊκή μορφή Ελληνικής Γλώσσας. Η επίσημη αναγγελία έγινε το 1953 με τη δημοσίευση της μελέτης «Evidence for Greek Dialect in the Mycenaean Archives» (The Journal of Hellenic Studies 73, 84-103). Η μεγάλη αυτή ανακάλυψη εδόξασε το έθνος μας γιατί μετέθεσε 1500-2000 χρόνια προς τα πίσω στην προϊστορία και τη μυθολογία, που έγιναν πλέον Ιστορικά χρόνια και διεύρυναν την Ελληνική Ιστορία.

B

di-pa-e me-zo-e ti-ri-o-we-e 3-HANDLED VASE 2
 di-pa me-wi-jo qe-to-ro-we 4-HANDLED VASE 1
 di-pa me-wi-jo ti-ri-jo-we 3-HANDLED VASE 1
 di-pa me-wi-jo a-no-we HANDLE-LESS VASE 1

a	α	α	α	e	Α	i	Ψ	o	Ω	u	φ
zi	β	β	β	je	χ	wi	κ	jo	π		
ja	π	π	π	we	λ			wo	ρ		
da	τ	τ	τ	de	ξ	di	π	do	φ	da	κ
ka	μ	μ	μ	ke	κ	ki	π	ko	σ	ku	π
na	μ	μ	μ	me	ψ	mi	π	mo	σ		
ma	τ	τ	τ	pe	β	ni	π	no	μ	π	κ
pa	π	π	π	qe	ο	qi	π	po	π	π	κ
ra	π	π	π	re	ψ	ri	π	ro	π	π	κ
sa	π	π	π	se	ψ	si	π	so	π	π	κ
ta	π	π	π	te	π	ti	π	to	π	π	κ
za	π	π	π	ze	π	zi	π	zo	π	π	κ

Γ

ko-wo = ko(r) wo(s) =
 «δω» Homeric Greek
 = Κύβηοι
 ko-wa = ko(r) wa =
 «γιβ» Homeric Greek
 = Κύβηοι.
 (Βρίσκω από παλαιά
 άρθρο το κείμενο)

σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση της ηθικο-κοινωνικής διάστασης της ζωής. Όσον αφορά στην προσέγγιση από πλευράς της σύγχρονης Ιατρικής Επιστήμης, ως επιστήμονες ιατροί με ειδικές γνώσεις, που ταυτόχρονα ανήκουμε σε έναν εξελεγμένο τεχνολογικό πολιτισμό, πιστεύουμε ότι κάθε έρευνα πρέπει να διακρίνεται από ανστηρό ιατρικό πνεύμα και από τη νεότερη σύγχρονη αντίληψη των τελευταίων ιατρικών επιτευγμάτων. Επιπλέον, ο επιστημονικός ορθολογισμός και η φυσική θεώρηση για τον κόσμο, τον άνθρωπο και την αρρώστια υποβοηθούν στη βαθύτερη κατανόηση των προβλημάτων.

Σε κάθε επιστημονική έρευνα, κανένα ζήτημα που αφορά στην Ιστορία της Ιατρικής Παράδοσης δεν μπορεί να βρει μοναχό του τη σωστή λύση, παρά μόνο με τη σύζευξη του παραδοσιακού και του νεότερου ιατρικού επιστημονικού ορθολογισμού. Στη μελέτη για τα μυθολογικά Σπήλαια, καθώς και για τους ιατρικούς θρύλους τους και τα πρόσωπα που έζησαν σ' αυτά, υπάρχουν πράγματι πολλά στοιχεία, τα οποία βρίσκονται σε συνάρτηση μεταξύ τους. Στην παρούσα εργασία αυτές τις δυο συνιστώσες δυνάμεις τις ενόησε αρμονικά, προκειμένου να διερευνήσουμε τους θρύλους και τους μύθους του μεγαλοπρεπούς Σπηλαιού της Αγίας Σοφίας Μυλοποτάμου Κυθήρων. Στο Σπήλαιο αυτό πιστεύουμε ότι κατέφυγε το διασημότερο ερωτικό ζευγάρι της αρχαιότητας, δηλαδή η ωραία Ελένη, σύζυγος του βασιλιά της Σπάρτης Μενελάου, και ο Πάρις, γιος του βασιλιά της Τροίας Πριάμου. Επίσης, στο Σπήλαιο αυτό λατρεύονταν ως χθόνιοι ήρωες οι αδελφοί της ωραίας Ελένης, οι Διόσκουροι Κάστωρ και Πολυδεύκης. Στο πρόσωπο των Διοσκούρων απεικονίζεται η «ηθική τάξις». Οι Διόσκουροι ήσαν προστάτες των δικαίων, βοηθοί των αδυνάτων, σωτήρες των ναυτιλλομένων σε κινδύνους και οι πρώτοι υγιεινολόγοι που είχαν οικοδομήσει το πρώτο λοιμοκαθατήριο εκτός των τειχών της πόλεως στο νησί της Πάρου*.

Σχετικά με το Σπήλαιο του Μυλοποτάμου, παρουσιάζουμε για πρώτη φορά τις επιβιώσεις της Λαϊκής Ιατρικής Παράδοσης που σχετίζονται με την ίδρυση στο Σπήλαιο αυτό του πρώτου στον Κόσμο «Εκθετοκομείου», καθώς και της πρώτης εμπειρικής Μονάδας Θεραπείας των θηλέων εκθέτων νεογνών. Αποτολμούμε να εικάσουμε ότι τα επιτεύγματα αυτά έγιναν κατά τη Μυκηναϊκή εποχή από την ωραία Ελένη της Σπάρτης, την πρώτη Ελληνίδα Νεογνολόγο. Τα όσα σχετικά παραδοσιακά στοιχεία κατορθώσαμε να συλλέξουμε από τις λαϊκές επιβιώσεις εκείνων των χρόνων, επιχειρούμε να τα παρουσιάσουμε, δίνοντας επιστημονικές μαρτυρίες και επιχειρήματα, τα οποία θεωρούμε απαραίτητα για την τεκμηρίωση των απόψεων μας. Επιπλέον, η ευρεία Ιατρική ερμηνεία του μύθου της ωραίας Ελένης, απομυθοποιεί την προσωπικότητα της παράδοξης αυτής Ελληνίδας, της τόσο παρεξηγημένης και αδικημένης από τους λογοτέχνες και τους ποιητές ως άπιστης μοιχαλίδας.

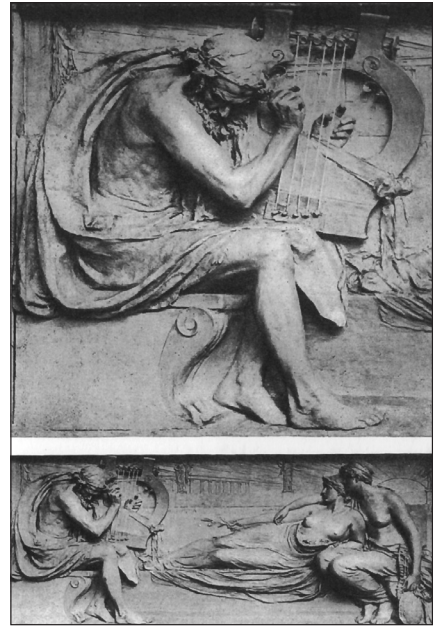
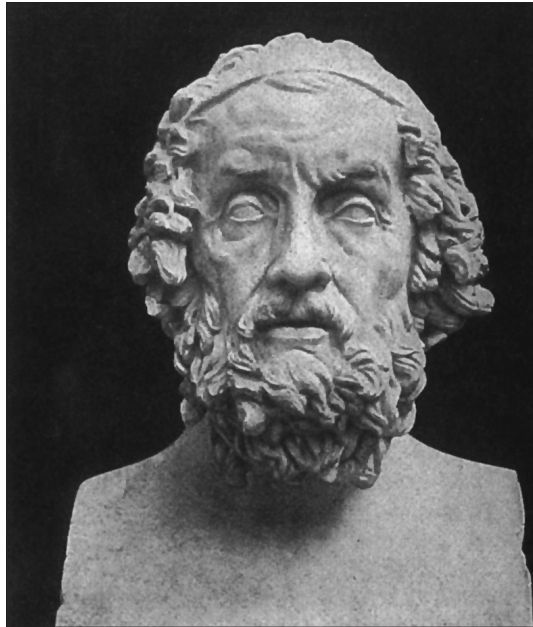
II. Η ΩΡΑΙΑ ΕΛΕΝΗ ΣΤΙΣ ΕΠΙΒΙΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΠΑΓΩΓΗ ΤΗΣ, Ο ΠΛΕΟΝ ΔΗΜΟΦΙΛΗΣ ΜΥΘΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

A. Οι επιβιώσεις της Λαϊκής Ιατρικής Παράδοσης του Μυκηναϊκού Πολιτισμού στα Ομηρικά Έπη

Σήμερα είναι εμμέσως πλην σαφώς αποδεκτό ότι μερικούς αιώνες πριν από την εποχή που έζησε ο Όμηρος

* Ας σημειωθεί ότι η πιθανή πρώτη θέση του λοιμοκαθατηρίου αυτού βρισκόταν εντός των τειχών της πόλεως, υπό την προστασία του Απόλλωνα Πυθέα, με αποτέλεσμα η πανώλη να αποδεκατίζει τον πληθυσμό της Πάρου κατ' επανάληψη. Το πρώτο αυτό λοιμοκαθατήριο στον κόσμο έφερε πρόσφατα στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη.

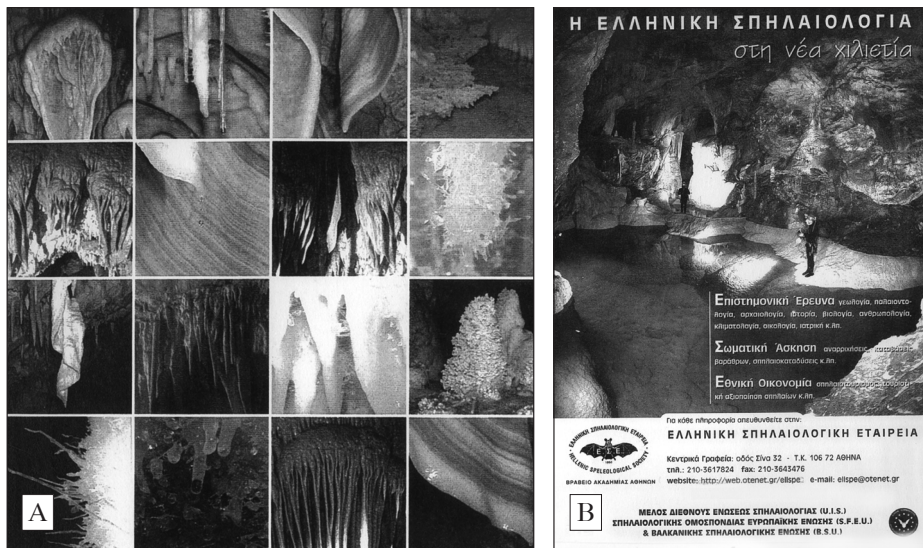
Εικόνα 3. Ο Όμηρος έζησε το δεύτερο ήμισυ του 8ου π.Χ. αι. Ποιητής και Ραψωδός από την Ιωνία, θεωρείται ως ο μεγαλύτερος ποιητής όλων των εποχών. Το όνομα Όμηρος έχει την ίδια σημασία όπως και σήμερα. Τον άρεσε να υμνεί έργα πολεμικά και ηρωικά. Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια είναι τα δύο πολύτιμα δώρα που χάρισε ο Όμηρος στην Ανθρωπότητα.

είχε ανθίσει ένας λαμπρός πολιτισμός, ο Μυκηναϊκός. Ως γνωστό, τον πολιτισμό αυτό τον έφεραν στο φως η μεθοδικότητα της αρχαιολογικής σκαπάνης και η αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Γραφής Β, η οποία απέδειξε ότι η ομιλούμενη γλώσσα της εποχής ήταν η Ελληνική. Με τις νέες αυτές κατακτήσεις ένα μεγάλο μέρος της Ελληνικής Προϊστορίας και Μυθολογίας εφωτίσθη (εικόνα 2). Ο Michael Ventris (1922-1956) έγινε γνωστός διεθνώς για την αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Γραφής Β με τη μέθοδο της στατιστικής ανάλυσης (εικόνες 2β, 2γ). Ο Ventris σε Βρετανική ραδιοφωνική εκπομπή του BBC το 1952 ανακοίνωσε ότι η Γραμμική Γραφή Β απεικονίζει μία αρχαϊκή μορφή Ελληνικής Γλώσσας. Η επίσημη αναγγελία της αποκρυπτογράφησης της Γραμμικής Γραφής Β έγινε το 1953, με τη δημοσίευση της μελέτης "Evidence for Greek Dialect in the Mycenaean Archives" (The Journal of Hellenic Studies 1953; 73:84-103). Δυστυχώς, ο πρόωρος και αιφνίδιος θάνατός του σε αυτοκινητιστικό ατύχημα ανέκοψε το σπουδαίο έργο του, το οποίο μετέθεσε την Ελληνική Ιστορία τουλάχιστον 1.500-2.000 χρόνια πίσω στην Προϊστορία και στη Μυθολογία -και απέδειξε ότι τα σκοτεινά εκείνα χρόνια ήταν Ελληνικά Ιστορικά χρόνια.

Ο Όμηρος έζησε το δεύτερο ήμισυ του 8ου π.Χ. αιώνα. Ποιητής και ραψωδός από την Ιωνία, θεωρείται ως ο μεγαλύτερος ποιητής όλων των εποχών. Το όνομα Όμηρος έχει την ίδια σημασία όπως και σήμερα. Το παρωνύμιό του όμως «Μελισσιγενής» συνδέει τον επικό ποιητή με την περιοχή της Σμύρνης που ρέει ο μεγάλος ποταμός Μέλης. Ο Όμηρος και ο Ησίοδος ήσαν σύγχρονοι ποιητές. Η διαφορά του με τον ποιητή Ησίοδο ήταν ότι του μεν Ομήρου του άρεσε να υμνεί έργα πολεμικά και ηρωικά, ενώ ο Ησίοδος, κατ' εξοχήν πρόος, υμνούσε την ειρήνη και τα ειρηνικά έργα των ανθρώπων. Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια όμως είναι τα δύο πολύτιμα δώρα που χάρισε ο Όμηρος προς την ανθρωπότητα. Ο Όμηρος ανανέωσε την επική ποίηση και έδωσε πνοή στο ηρωικό έπος. Χιλιοτραγουδύθησε την Ωραία Ελένη αλλά και τη θεώρησε υπεύθυνη του Τρωικού πολέμου. Την παράδοση συνέχισαν οι «Ομηρίδες» της Χίου. Όσον αφορά στο ιατρικό πρόβλημα, αν δηλαδή ο Όμηρος ήταν εκ γενετής τυφλός ή αν τυφλώθηκε αργότερα, αποτελεί θέμα ερεύνης. Προσωπικά πιστεύουμε ότι τυφλώθηκε σε μεγάλη ηλικία από οξύ γλαύκωμα.

Ο Όμηρος δεν ήταν ο πρώτος αοιδός. Προϋπήρξαν άλλοι αοιδοί. Με την ποιητική του όμως μεγαλοφυΐα ενσωμάτωσε στα αθανάτά του έπη τα άσματα που έφτασαν στην εποχή του μέσω της προφορικής παράδοσης και κατέδειξε ότι η μακρινή Μυκηναϊκή Εποχή διέθετε πολύ μεγαλύτερες αξίες από τις αξίες της δικής του εποχής, της φτώχειας και της παρακμής (Γεωμετρική Εποχή). Την ηρωική εποχή η ποίηση ψαλλόταν κυρίως στις αυλές των αριστοκρατών, των ευγενών και των βασιλέων. Οι διάφοροι αοιδοί δεν έπαιναν να ψάλλουν την απλή λαϊκή ζωή που είχε σχέση με την υγεία, την ευημερία, την ψυχική ευεξία, τις ηρωικές πράξεις, το φυσικό περιβάλλον, τη νοσταλγία του παρελθόντος, δηλαδή στοιχεία αρκετά για να κατανοήσουμε ότι τα άσματα αυτά, στη σύνθεσή τους κυρίως, προέρχονταν από τη Λαϊκή Παράδοση. Στις επιβιώσεις μεταξύ της Ομηρικής και της νεότερης Λαϊκής Παράδοσης υπάρχουν βεβαίως διαφορές κατά το περιεχόμενο και τη μορφή. Συνήθως οι μυθικές αφη-

Εικόνα 4. Η Ελλάδα είναι η πρώτη χώρα σε αριθμό σπηλαίων: Α) Πανόραμα φωτογραφιών Ελληνικών Σπηλαίων από το αρχείο της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας που ίδρυσε το 1950 το ζεύγος Ιωάννης και Άννα Πετρόχειλου. Β) Η ΕΣΕ ασχολείται με την επιστημονική μελέτη των Ελληνικών Σπηλαίων και έχει αποτινάξει 8.500 σπήλαια.

γήσεις που σχετίζονται με τη ζωή και την υγεία των απλοϊκών ανθρώπων διακρίνονται για την υπερβατικότητά τους (εικόνα 3).

Β. Οι Ιατρικοί μύθοι και θρύλοι των Ελληνικών Σπηλαίων κατά τα χρόνια που διαμορφώθηκε η Αρχαία Ελληνική Μυθολογία

Τα Σπήλαια στην Πατρίδα μας σχετίζονται τόσο πολύ με τη Μυθολογία, την Ιστορία, την Ιατρική και, γενικά, τη ζωή και την υγεία των ανθρώπων, όσο σε καμιά άλλη χώρα του Πλανήτη μας. Τα περισσότερα από τα 8.500 Σπήλαια του Ελληνικού χώρου ζυμώθηκαν με τους μύθους, τους θρύλους και τα ιστορικά γεγονότα του Ελληνισμού. Το πέρασμα του χρόνου και η ροή των γεγονότων μπορεί να μετέβαλαν τις εξελίξεις και να διέκοψαν για μικρά ή μεγάλα χρονικά διαστήματα την Ιστορική συνέχεια του λαού μας, δεν στάθηκαν όμως ποτέ ικανά να σβήσουν τις μνήμες και τις παραδόσεις του. Πολλά από τα Ελληνικά αυτά Σπήλαια έχουν κάτι να διηγηθούν από τα περασμένα γεγονότα της Φυλής μας σ' όλες τις περιόδους της πολυκύμαντης Ιστορίας μας. Σε όσα Σπήλαια λείπουν τα γεγονότα από τις γραπτές πηγές, έρχονται οι παραδόσεις και οι θρύλοι των Σπηλαίων, που ακόμα επιβιώνουν, για να καλύψουν το κενό και με τη σαγήνη τους να αναπλάσουν το παρελθόν (εικόνα 4).

Η Ελλάδα είναι η πρώτη χώρα σε αριθμό σπηλαίων. Είναι χώρα καρστική, γιατί καλύπτεται κατά τα 2/3 από ασβεστολιθικά πετρώματα που υφίστανται τη μεγαλύτερη διάβρωση από το νερό, γι' αυτό έχει πολλά υδρικά σπήλαια. Πολλά ελληνικά σπήλαια χρησιμοποιήθηκαν σαν κατοικία κατά την Παλαιολιθική εποχή, λ.χ. το σπήλαιο Πετραλώνων, το σπήλαιο Καστριών Καλαβρύτων, κ.ά. Επίσης, τα σπήλαια χρησιμοποιήθηκαν ως τόποι λατρείας. Σπηλαιώδεις ναοί αρχαίων Ελλήνων Θεών έγιναν σπηλαιώδεις εκκλησίες Αγίων του Χριστιανισμού. Η δημιουργική φαντασία των προγόνων μας και η αγάπη τους προς το φυσικό περιβάλλον είχε εμπνεύσει τη φαντασία του λαού μας, ο οποίος πίστευε ότι σ' αυτά κατοικούσαν παντός είδους θεότητες, δηλαδή μεγάλοι θεοί, ήρωες, δράκοι, κύκλωπες, απλοί άνθρωποι, αλλά κυρίως νύμφες (νεράιδες). Επιπλέον, πολλά από τα σπήλαια αυτά χρησιμοποιήθηκαν και ως αποθήκες τροφίμων, ως τυροκομεία και ως καταφύγια των γυναικόπαιδων στα χρόνια της δουλείας και των πειρατών ή ως λοιμοκαθαρητήρια σε εποχές θανατηφόρων επιδημιών, όπως της πανώλης, της χολέρας και της ευλογιάς. Στο θαμπό κόσμο αυτών των Σπηλαίων είχαν βρει ασφαλές καταφύγιο και πολλά ζεύγη ερωτευμένων. Οι αρχαίοι μας πρόγονοι πίστευαν, επίσης, ότι στα σκοτεινά έγκατα μερικών Σπηλαίων ελάμβανε χώρα και η επικοινωνία με τον Κάτω Κόσμο. Σήμερα ακόμη, ο απλός Νεοέλληνας το κέντρο ενός σκοτεινού Σπηλαίου το ονομάζει «Μαύρη Γη». Ίσως αυτό να αποτελεί επιβίωση από τις εορτές προς τιμή των χθόνιων θεοτήτων.

Στη μελέτη αυτή αναφερόμεθα σε ένα σπήλαιο με Ιατρική προϊστορία κατά τη Μυκηναϊκή εποχή, που βρίσκεται στη δυτική πλευρά του νησιού των Κυθήρων -και όντως είναι απαράμιλλου κάλλους. Πρόκειται για το μεγαλοπρεπές Σπήλαιο της Αγίας Σοφίας Μυλοποτάμου Κυθήρων, το οποίο έπλασε με υπομονή εκατομμύρια χρόνια τώρα η δημιουργική ικανότητα της φύσεως και που με την εκθαμβωτική του ομορφιά σαγηνεύει τον κάθε επισκέπτη. Τα όσα σχετικά γνωρίζουμε για το Σπήλαιο αυτό τα οφείλουμε στις επιβιώσεις της Λαϊκής Ιατρικής Παράδοσης και συγκεκριμένα στο θρύλο της «Τρανής Νεράιδας» που έφυγε από τον τόπο της και πήγε σε μια

Εικόνα 5. Στην εικόνα αυτή ο ήρωας Αχιλλέας, εκπαιδευμένος από τον δάσκαλό του Χείρωνα Κένταυρο, με επιδέξιες κινήσεις και ευαισθησία προς τον προσφιλή του φίλο Πάτροκλο, φροντίζει με απαλά χέρια το τραυματισμένο χέρι του. Από ερυθρόμορφο κύλικα 5ου π.Χ. αι. (μουσείο Βερολίνου).

«Κρανιοσπηλιάρα» στο νησί των Κυθήρων. Το λαϊκό αυτό παραμύθι είχαμε καταγράψει τη χρονική περίοδο 1962-1965 στις επαρχίες Φαλάνθου της Αρκαδίας, Μολάων της Λακωνίας και Καρδαμύλης της Μεσσηνιακής Μάνης. Τα Κύθηρα, σύμφωνα με την παράδοση, εκτός από το ότι είναι το νησί της Κυθέρειας Αφροδίτης, η οποία αναδύθηκε από τον αφρό των κυμάτων ως η Θεά του Έρωτα, συνδέονται επίσης και με τη διασημότερη ερωτική ιστορία της αρχαιότητας, δηλαδή τη σύζευξη της ωραίας Ελένης με τον Πάρι. Ένα εύλογο ερώτημα που ανακύπτει είναι: «Πού άραγε κατέφυγαν οι δύο εραστές;» Πιστεύουμε ότι ο Πάρις και η Ελένη πρέπει να κατέφυγαν στα Κύθηρα και συγκεκριμένα στο Σπήλαιο της Αγίας Σοφίας Μυλοποτάμου, όπου λατρεύονταν ως χθόνιοι ήρωες τα δύο αδέρφια της Ωραίας Ελένης, δηλαδή οι Διόσκουροι, Κάστωρ και Πολυδεύκης. Η εκτίμησή μας αυτή βασίζεται στον Όμηρο, ο οποίος στην Ιλιάδα αναφέρει ότι η απαγωγή της Ελένης έγινε με την υπόδειξη και την προστασία της Θεάς Αφροδίτης, η οποία λατρευόταν ως πολιούχος στα Κύθηρα. Το Σπήλαιο αυτό έχει επιβιώσει στη Λαϊκή Ιατρική Παράδοση ως η «Νεραϊδόσπηλιάρα» ή «Σπηλιάρα της Τρανής Νεραϊδας». Στα σπλάχνα του περικλείει πολλές άγνωστες μέχρι σήμερα ιατρικές επιβιώσεις από το απώτερο παρελθόν. Καταγράφουμε επίσης πολλές πράξεις και ενέργειες από τα μακροχρόνια έθιμα των κατοίκων του νησιού, τα οποία διασώζουν σημαντικά στοιχεία για τη διαχρονική μελέτη της Ιστορίας της Λαϊκής Ιατρικής Παράδοσης.

Ως γνωστό ο Έρωτας, ως κινητήρια δύναμη του σύμπαντος, ανέκαθεν έπαιξε σημαίνοντα ρόλο στους μύθους και στη σκέψη των αρχαίων Ελλήνων. Από τη δική μας σκοπιά, ευελπιστούμε με την παρούσα μελέτη να καταστήσουμε τα Κύθηρα, το νησί που συνδέεται με τη Θεά του Έρωτα, Αφροδίτη, πιο αγαπητά στο ρομαντικό επισκέπτη, ο οποίος ευχαρίστως θα επιθυμήσει να τα επισκεφτεί για να χαρεί από κοντά την ομορφιά τους.

Γ. Ο Όμηρος, τα Ομηρικά Έπη και η Ελληνική Μυκηναϊκή Ιατρική Σπηλαιολογία

Στη μελέτη αυτή θα επικεντρώσουμε την προσοχή μας στον Όμηρο, τον απλό και σαφή παρατηρητή πολλών πράξεων, ενεργειών και πραγμάτων που άπτονται της Λαϊκής Ιατρικής Παράδοσης. Αν κάποιος μελετώντας τον Όμηρο σκεφθεί τον πλούτο της Ιατρικής Ορολογίας που χρησιμοποιεί και το πλήθος των πράξεων με ιατρικό περιεχόμενο, όπως περιποίηση πολεμικών τραυμάτων κ.λπ., δικαίως θα μπορούσε να τον θεωρήσει πρόδρομο των μεγάλων ιατρών της αρχαιότητας και θεμελιωτή της Ελληνικής Λαϊκής Ιατρικής Παράδοσης. Το γεγονός ότι τόσο πολύ ασχολήθηκαν μαζί του ερευνητές, σχολιαστές, λογοτέχνες, ιστορικοί, φυσιοδίφες και ιατροί καταδεικνύει τη μεγάλη αξία του. Η φροντίδα των πολεμικών τραυμάτων ήταν στην καθημερινή πρακτική όπως φαίνεται στην εικόνα 5. Στην εικόνα αυτή, ο ήρωας Αχιλλέας, εκπαιδευμένος από τον κορυφαίο δάσκαλό του, τον Χείρωνα Κένταυρο, με επιδέξιες κινήσεις και συγκινητική ευαισθησία προς τον προσφιλή του φίλο Πάτροκλο, φροντίζει με απαλά και βελούδινα χέρια και με στοργικό βλέμμα το τραυματισμένο χέρι του. Ο Πάτροκλος αγωνίζεται να συγκρατήσει τον πόνο του, αποστρέφοντας το κεφάλι του και σφίγγοντας τα δόντια του για να μειώσει το άλγος.

Όπως στο παρελθόν, έτσι και σήμερα, πολλοί Έλληνες και ξένοι προσπαθούν να σταχυολογήσουν μέσα από τα Ομηρικά Έπη στοιχεία που αναφέρονται στην υγεία και στις διάφορες αρρώστιες. Σήμερα η μελέτη των Ομηρικών Επών έχει επεκταθεί όχι μόνο στο καθαρό φιλολογικό και ιστορικο-κοινωνιολογικό επίπεδο, αλλά και στο Ιατρικό. Όσα περισσότερα γράφονται από ιατρούς για τα ανεξερεύνητα και σκοτεινά σημεία των Ομηρικών Επών, τόσο περισσότερα καθίστανται ενδιαφέροντα, παρά τις ποικίλες δυσκολίες και τις επίπονες προσπάθειες

Εικόνα 6. Οι Νεραΐδες και τα Νεραΐδοσόγια της Λακωνίας ήσαν τα πλέον φημισμένα και δοξασμένα στον Ελληνικό χώρο. Σύμφωνα με την παράδοση όλοι οι Βασιλείς της Λακωνίας ήσαν από Νεραΐδογέννη. Οι μενάνδρες-νεραΐδοι ήσαν υψηλοί, σωματώδεις, ευρύστερνοι, ξανθοί και γαλινομάτηδες και οι γυναίκες νεραΐδες ήσαν υψηλές, λιγερόκορμες, ξανθιές με γαλινοπράσινα μάτια, βαθύκολπες με σφρυγηλούς μαστούς και λεπτά αραχνοϋφαντα ενδύματα. Η εικόνα δείχνει με ποιο τρόπο είδαν οι διάφοροι ζωγράφοι και περιηγητές που επισκεφθήκαν τη Λακωνία -και τους διηγήθηκαν σχετικά- ότι οι λαϊκοί άνθρωποι λατρεύουν το γρό στοίχειο -πηγές, ποτάμια, λίμνες, καταρράκτες- και χορεύουν σε ξέφωτα και αλώνια.

που καταβάλλουν ώστε να διαλευκανθούν ιατρικά. Τα Σπήλαια γενικά υπήρξαν τόποι λατρείας θεών και ηρώων και προστασίας των ανθρώπων. Τα μυθολογικά και Ομηρικά θέματα που αφορούν τα Σπήλαια και έχουν σχέση με ιατρικά γεγονότα που κάποτε έλαβαν μέρος σ' αυτά είναι πολλά. Τα σημαντικότερα είναι: η εγκυμοσύνη, ο τοκετός, η λοχεία, ο μητρικός θηλασμός, καθώς και η χρήση του σπηλαιίου ως καταφύγιου σε περιπτώσεις κινδύνου, κυρίως πειρατικών επιδρομών, ή ως μέρους απομόνωσης από επιδημικές ή άλλες αρρώστιες, όπως η λέπρα, η φυματίωση, η πανώλη, η ευλογιά, η χολέρα κ.λπ.

Στην προσπάθειά μας να προσεγγίσουμε επιστημονικά και να ερμηνεύσουμε τους θρύλους και τις μυθικές διηγήσεις των σπηλαίων που εμμέσως άπτονται διαφόρων ιατρικών θεμάτων, ασφαλώς κάποιες όψεις της μυθικής πραγματικότητας πάντα θα μας διαφεύγουν, όπως στο συγκεκριμένο θέμα της αρπαγής της Ωραίας Ελένης από τον Πάση και της καταφυγής τους στο Σπήλαιο Μυλοποτάμου Κυθήρων. Αυτό στην προκειμένη περίπτωση είναι φυσικό, αφού μερικές πλευρές της δομής ενός μύθου ξεφεύγουν και από τις πιο εμπειριστατωμένες αναλύσεις ενός ερευνητή. Γι' αυτό άλλωστε εμφανίζονται σε κάθε μύθο ποικίλες ερμηνείες και πολυσημίες. Πολλές φορές η μυθική πραγματικότητα που αφορά ένα συγκεκριμένο Σπήλαιο οργανώνεται με βάση μια διαδοχική δυναμική των τεκμηρίων με όρια ασαφή, χωρίς να υπόκεινται πάντα στη διαδικασία μιας αυστηρής επιστημονικής τεκμηρίωσης και λογικής σύλληψης. Εμείς, ως ερευνητές μυθολογικών γεγονότων που σχετίζονται με την υγεία, ποτέ δεν μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι είμαστε βέβαιοι ότι πλησιάσαμε αυθεντικά το μύθο. Αυτό όμως είναι το βασικό χαρακτηριστικό της Ελληνικής Μυθολογίας και των Ομηρικών Επών, ότι δηλαδή δίνουν τη δυνατότητα σε κάθε μελετητή, εφόσον σπουδάξει την εποχή αυτή με ενδιαφέρον και αγάπη, να αναπτύξει τη σκέψη προς

Εικόνα 7. Η κατάρα της Γοργούς Μέδουσας. Κατά τη λαϊκή παράδοση όταν ο Περσέας πήρε να αποκεφαλίσει τη Μέδουσα, με τη συμπαράσταση της Θεάς Αθηνάς, πήρε μαζί του και τη νεαρή κόρη του, τη Γοργοφόνη, η οποία δεν έδειξε ούτε ίχνος οίκτου. Η Μέδουσα πριν ξεψυχήσει την καταράστηκε: «Να πεθαίνουν τα παιδιά σου σαν τα πουλιά του Μαΐου». Η Γοργοφάνη παντρεύτηκε το βασιλιά-νεράιδο της Λακωνίας, τον καλοκάγαθο Περίρη. Αλλά αυτός πέθανε από τη στεναχώρια του, επειδή η Γοργοφάνη έπνιγε τα παιδιά της καθώς και τα παιδιά άλλων γυναικών. Αλλά τότε έπιασε η κατάρα της Μέδουσας και σιγά σιγά εξέλειπαν τα βασιλικά Νεραϊδοσόγια.

νέες ερμηνείες, ακόμη και πέρα από εκεί που σκόπευε ο ίδιος ο μυθογράφος ή ο ποιητής, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η οποιαδήποτε θέση και ερμηνεία είναι εκ των προτέρων δικαιωμένη. Με την προσπάθειά μας αυτή να κατανοήσουμε τους θρύλους των Σηπλιαίων, πιστεύουμε ότι ανανεώνουμε το χώρο της Ιατρικής Σηπλιαολογίας και προσεγγίζουμε νέα ιατροκοινωνικά δεδομένα που βρίσκονται λησμονημένα στους θρύλους των Σηπλιαίων. Έτσι, εμπλουτίζουμε τις βασικές γνώσεις μας και μπορούμε να παρακολουθήσουμε τις ιατρικές παραδόσεις σε όλη τη διαχρονία τους.

Το θέμα της εκούσιας ή μη απαγωγής της Ωραίας Ελένης και των πραγματικών αιτίων του Τρωικού πολέμου, όπως τα αναφέρει ο Όμηρος, έχουν διεξοδικά μελετηθεί από τους Φιλολόγους και έχει κατ' επανάληψη τονισθεί ότι αποτελούν αστείρευτη πηγή εμπνεύσεως για κάθε κοινωνία. Ως εκ τούτου εμείς προσεγγίζουμε το κείμενο για την ωραία Ελένη όχι ως λογοτεχνικό δημιούργημα, αλλά ως ένα πολιτισμικό αγαθό που περιλαμβάνει και μεταφέρει ιδέες, αξίες, συναισθήματα και ποικίλα ιατρικά και ανθρωπολογικά στοιχεία. Όλα αυτά αναφέρονται στους ανθρώπους που έζησαν τότε, στις συνθήκες υγιεινής και γενικά στην υγεία του λαού εκείνα τα χρόνια. Είναι γεγονός ότι μέχρι σήμερα δεν έχουν διερευνηθεί και μελετηθεί διεξοδικά από ιατρικής πλευράς τα ποικίλα στοιχεία που υπάρχουν στους διάφορους θρύλους και παραδόσεις της Ηρωικής εποχής. Γι' αυτό εμείς θα προσπαθήσουμε, με την επικουρία της προφορικής Λαϊκής Παράδοσης, να κατανοήσουμε τις διαφορές, τις ομοιότητες, τις ιδιομορφίες αλλά και τα σημεία σύγκλισης πολλών ιατρικών γεγονότων και πράξεων. Έχοντας πάντα ως εργαλείο την προφορική Λαϊκή Ιατρική Παράδοση θα επιχειρήσουμε:

1. Να αναβιώσουμε το μύθο της αρπαγής ή της «εκούσιας» απαγωγής της Ωραίας Ελένης από τον Πάρι και την καταφυγή τους στο Σπήλαιο Μυλοποτάμου Κυθήρων.

2. Να αποδείξουμε ότι η Ωραία Ελένη δεν ήταν η παρεξηγημένη ερωτομανής και άπιστη σύζυγος, αλλά μια αγαθή προσωπικότητα, η οποία, λόγω των πολλών ψυχικών τραυμάτων από τη νηπιακή και την παιδική της ηλικία, συμπεριφέρθηκε μεν σαν αληθινή γυναίκα, αλλά αδύναμη να αντέξει τις θύελλες της ψυχής. Διατυπώνουμε επίσης την άποψη ότι η Ωραία Ελένη ως «ωραιοπαθής» είχε εμφανίσει τα σύνδρομα του Σωσίου και το

Εικόνα 8. Ο Περσέας ενώ πλησίαζε σε ηλικία τριάντα ετών δεν είχε κάνει καμία ηρωική πράξη για να διακριθεί. Απεφάσισε να αποκεφαλίσει την άρρωστη Μέδουσα, η οποία έπασχε από υπερθυρεοειδισμό, νόσο του Basedow με εξόφθαλμο. Είχε γυάλινα μάτια που σε πάγωναν, δηλαδή το χαρακτηριστικό πέτρινο βλέμμα. Επιβίωση της Μέδουσας-Γοργούς της Αρχαίας Ελληνικής Μυθολογίας έχουμε στη Νέα Ελληνική Μυθολογία, τη Γελχώ και τη Γοργόνα (Εικόνα 8δ).

σύνδρομο Capgras-Fregoli, δηλαδή ένα είδος σωματοψυχικής μεταμόρφωσης (the Depersonalization syndrome) -μία σωματοψυχική ταύτιση με τη Θεά Αφροδίτη (λανθάνουσα ωραιοπάθεια με ψυχοπαθολογικές αντιδράσεις). Αναλύουμε αδρομερώς τα σύνδρομα και ερμηνεύουμε Ιατρικά, για πρώτη φορά, την ψυχοπαθολογική προσωπικότητα της τόσο παράδοξης -για τους λογίους- Ελληνίδας, η οποία έχει πολύ αδικηθεί από τους ποιητές.

γ) Προβάλλουμε επίσης για πρώτη φορά τα πλούσια ανθρωπιστικά της αισθήματα, καθώς και τις εμπειρικές παιδιατρικές, ιδιαίτερα τις νεογνολογικές και βοτανολογικές, γνώσεις της.

Η ορθή για την εποχή εκείνη θεραπευτική αντιμετώπιση των αρρώστων εκθέτων θηλέων νεογνών απέβη σωτήρια. Το ότι κατόρθωσε κατά το διάστημα τριών μηνών της παραμονής της στα Κύθηρα να οργανώσει την πρώτη Μονάδα Εντατικής Θεραπείας Θηλέων Νεογνών με εμπειρικές μεθόδους δικής της επινόησης, αποτελεί για την εποχή της θείο κατόρθωμα. Η οργάνωση του πρώτου «Εκθετοκομείου» στο Σπήλαιο και η εκπαίδευση κατάλληλου εθελοντικού προσωπικού πρέπει να θεωρηθεί ως πρωτόγνωρο επίτευγμα. Θα ήταν ο πρώτος αντι-καιάδας που φανέρωνε την αξία που έδινε η Ωραία Ελένη στη ζωή του ανθρώπου, από τις πρώτες μάλιστα στιγμές της παρουσίας του στο φως του κόσμου.

Δ. Οι Νεράιδες, οι Νεράιδοι και τα Νεραϊδοσόγια στη Λακωνία

Όπως είναι γνωστό, αναφορικά με τις Νεράιδες υπάρχει σημαντικός αριθμός παραδόσεων, παραμυθιών, δοξασιών και εθίμων στην προφορική παράδοση του Λαού μας. Τα εξωτικά αυτά στοιχεία της φύσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την ομορφιά, το κάλλος, την υγεία, τις αρρώστιες και με την ευτυχία των ανθρώπων. Γι' αυτό αξίζει να μας επιστήσουν την προσοχή και το ενδιαφέρον. Οι Νεράιδες αποτελούν επιβιώσεις της αρχαίας Ελληνικής Θρησκείας και Ιατρικής βιοθεωρίας των προγόνων μας. Από την αρχαία Ελληνική Μυθολογία γνωρίζουμε ότι η Λακωνία ήταν η χώρα των Νεραϊδών (εικόνα 6). Σύμφωνα με την παράδοση, όλοι οι βασιλείς και οι βασίλισσες της Λακωνίας ήταν νεραϊδογέννητοι. Οι μεν άνδρες νεραϊδοί ήσαν υψηλοί, σωματώδεις, ευρύστερνοι, ξανθοί και γαλανομάτηδες, οι δε γυναίκες βασίλισσες-νεραϊδες ήταν ψηλές, λυγερόκορμες, ξανθές και βαθύκολπες, με σφριγηλούς μαστούς. Ο πρώτος βασιλιάς της Λακωνίας ήταν ο Λέλεγας, ο οποίος παντρεύτηκε τη Ναϊάδα (Νύμφη, Νεραϊδα) Κλεοχαρεία, που ήταν Πελασγίδα και ήταν η νεότερη και ωραιότερη από τις ενενήντα εννέα ανύπαντρες νεραϊδες-προστάτιδες των πολλών πηγών, των ποταμών και των λιμνών της Λακωνίας. Η Ναϊάδα αυτή γέννησε τον Ευρώτα. Θυγατέρα του Ευρώτα ήταν η Ναϊάδα (Νεραϊδα) Σπάρτη. Αυτή με τη σειρά της παντρεύτηκε τον ευρύτερνο, ξανθό, γιγαντόσωμο και ωραίο Νεραϊδο, τον Λακεδαίμονα, που ήταν κι αυτός γιος του Δία από τη Νύμφη (Νεραϊδα) Ταϊγέτη. Από αυτή γεννήθηκε ο Αμύκλας, υψηλός, ξανθός, που κι αυτός είχε μορφή Νεραϊδου και είχε γιο τον άτυχο Υάκινθο και κόρη τη Νεραϊδα Κονόρτα. Τον Αμύκλα διαδέχτηκε ο καλόβολος Περιήρης που παντρεύτηκε τη νεραϊδοπαρμένη (κυκλοθυμική, ίσως μανιοκαταθλιπτική) Στρίγγλα Γοργοφόνη, κόρη του ήρωα Περσέα.

Από το νεραϊδόσογο αυτό της Λακωνίας του Περιήρη και της Γοργοφόνης, με τα 17 τέκνα, έζησαν τα τέσσερα

από τα πέντε αγόρια, δηλαδή ο Αρφαρέας, ο Ικαρέας, ο Ιπποκάοντας και -ωραιότερος πάντων- ο Τυνδάρεως, ενώ έζησαν μόνο δύο από τα δώδεκα θηλυκά της Γοργοφώνης, η Λευκίππη και η Αρήνη, χάρις στη σωτήρια επέμβαση των γριών μαιών, της «Ριζαρούς» και της «Φυτρούδας», οι οποίες είχαν υποψιασθεί ότι η Γοργοφώνη τα «καρυδόπνιγε» ή τα πλάκωνε στον ύπνο και απεφάσισαν να τα φυγαδεύσουν στο ναό της Θεάς Σελήνης στη Θεράπνη. Έτσι, αυτά ήσαν τα μόνα δύο θήλεα του βασιλιά Περίηρη που εσώθησαν και επέζησαν. Οι γριές μαμές είπαν στη βασίλισσα Γοργοφώνη ότι βγήκαν «σκασμένα» ή «νεκροπατημένα». Υπήρχε η διάχυτη υπόνοια στο λαό ότι η μητέρα τους Γοργοφώνη έπνιγε τα θηλυκά τέκνα της και γι' αυτό της είχαν προσάψει το υποτιμητικό παρωνύμιο «Στρίγγλα», δηλαδή αυτή που πνίγει τα βρέφη. Ο λαός το γεγονός αυτό το απέδωσε σε κατάρα (εικόνα 7).

Η παράδοση αναφέρει ότι ο γάμος του Περίηρη με τη Γοργοφώνη έφερε στο βασιλικό νεραϊδόσογο της Λακωνίας την εξής φοβερή κατάρα: όταν ο Περσέας πήγε να αποκεφαλίσει τη Μέδουσα είχε συνοδό του τη νεαρή κόρη του, Γοργοφώνη, και τη Θεά Αθηνά. Η Θεά Αθηνά θεωρούσε τη Μέδουσα ως ένα κακοποιό τέρας και η Θεά Αθηνά έκανε τα λάθη της. Στην πραγματικότητα όμως η Μέδουσα ήταν ένα δυστυχημένο, βαριά άρρωστο πλάσμα, που έπασχε από υπερθυρεοειδισμό, δηλαδή θυρεοτοξίκωση με εξόφθαλμο (νόσος του Basedow), όπως την έχουμε απομυθοποιήσει σε σχετική μας μελέτη. Έχουμε δε εντοπίσει και το σπήλαιο στο οποίο η δύστυχη Μέδουσα είχε κάνει «κατάληψη» -κατά τη σύγχρονη έκφραση- και η ιέρεια της Αθηνάς χρειαζόταν το σπήλαιο αυτό για αποθήκη τροφίμων, λαδιού κ.λπ. Η Μέδουσα, πριν ξεψυχήσει, καταράστηκε την κόρη του Περσέα, Γοργοφώνη, η οποία μάλιστα δεν έδειξε ούτε ένα σημάδι οίκτου για τον αποκεφαλισμό της Μέδουσας. Αυτή η κατάρα σημάδεψε το νεραϊδόσογο του Περίηρη: «Να πεθάνουν τα παιδιά σου σαν τα πουλιά του Μαγιού» (εικόνα 8).

Υπάρχει όμως και μια άλλη παράδοση που έχει και αυτή σχέση με τη Γοργοφώνη. Η παράδοση αυτή αναφέρει ότι από τα νεραϊδόσογα, για άγνωστους λόγους, άρχισαν να λιγοστεύουν τα άρρενα, δηλαδή οι Νεραϊδοί, και να ξεφυτρώνουν πολλές θηλυκές Νεραϊδούλες, που τις λέγαν «φυτρούδες» (φύτρα = κληρονομικότητα). Τότε άρχισαν τα βασιλικά και τα αρχοντικά νεραϊδόσογα της Λακωνίας να ανησυχούν για τη διαδοχή και τη συνέχεια. Αποφάσισαν έτσι σιωπηρά να καθιερωθεί η βρεφοκτονία των θηλέων. Η πρώτη που προθυμοποιήθηκε να κάνει τη βδελυρή αυτή πράξη ήταν η Στρίγγλα Γοργοφώνη. Έτσι, καθιερώθηκε να πνίγουν τα θηλυκά ή να τα «αλλάζουν» κλέβοντας -κρυφά- ωραία αρσενικά από φτωχές γυναίκες του λαού. Ο Βασιλιάς Περίηρης πέθανε από τη στεναχώρια του, αφού η γυναίκα του, βασίλισσα Γοργοφώνη, πήγαινε σιγά τη νύχτα και έπνιγε τα θηλυκά βρέφη των υπηκόων του. Την επομένη από την ημέρα του θανάτου του συζύγου της, βασιλιά Περίηρη, η Γοργοφώνη παντρεύτηκε τον Οίβαλο. Ήταν η μόνη γυναίκα στην ιστορία της αρχαίας Ελλάδος που δεν χήρευε ούτε μια μέρα. Γι' αυτό οι Λακεδαιμόνες την έδιωξαν και -σε μια νευρική κρίση της που είχε (ίσως μανιοκαταθλιπτική)- ζήτησε να πεθάνει πάνω στον τάφο του πατέρα της, Περσέα. Αλλά οι Αργίοι δεν το δέχθηκαν αυτό και την κατεδίωξαν και είχε οικτρό θάνατο.

Από τους τελευταίους Νεραϊδούς της Λακωνίας, ο Τυνδάρεως ήταν ο μόνος φιλεύσπλαχνος προς τα θήλεα νεογνά. Ο αληθινός αυτός Νεραϊδός ήταν σωματώδης, ευρύτερονος, ξανθός με καταγάλανα μάτια, πράος, μελίχιος στους λόγους, δίκαιος, συνετός, με μεγαλοπρεπές βασιλικό παράστημα σαν πραγματικός άναξ. Ο φιλόανθρωπος αυτός πρίγκιπας Τυνδάρεως φυγάδευσε τα όμορφα νεογέννητα θηλυκά με τις μητέρες τους από τη Λακωνία κρυφά, στο νησί των Κυθήρων. Η φήμη της κακής Στρίγγλας Γοργοφώνης είχε απλωθεί σε όλη σχεδόν την Πελοπόννησο, πλην της Αχαΐας και της Ηλείας. Έτσι πολλές φτωχές «κοριτσιόμανες» από την Αρκαδία, Μεσσηνία και Αργολίδα ακολούθησαν τις Λάκαινες, οι οποίες βρήκαν σωτηρία στα Κύθηρα. Εκεί, στο σπήλαιο των Κυθήρων, έκρυψαν τα θηλυκά τους για να μην μπορέσει ποτέ η κακιά Στρίγγλα Γοργοφώνη να τα βρει και να τα πνίξει. Έτσι εξηγούσαν γιατί λέγαν ότι στα Κύθηρα ήσαν οι ωραιότερες γυναίκες στον Κόσμο και οι περισσότερες φτωχές Νεραϊδες της Ελλάδας ζούσαν, επίσης, στις σπηλιές στο «Τσιρίγο». Ο Τυνδάρεως, ο τελευταίος Νεραϊδός της Λακωνίας, παντρεύτηκε τη νεραϊδοπαρμένη (κυκλοθυμική) ωραιότατη Αιτωλίδα, τη Λήδα, η οποία του χάρισε επτά τέκνα: πέντε κορίτσια, τη Φοίβη, τη Φιλονόη, τη Τυμάνδρα, την Κλυταιμνήστρα και την ωραία Ελένη, και δυο δίδυμα αγόρια, τον Κάστορα και τον Πολυδεύκη.

Όταν ο Τυνδάρεως έγινε βασιλιάς εξακολούθησε να τρέφει τα ίδια φιλόανθρωπα αισθήματα προς τα θηλυκά από τη νεογνική τους ηλικία μέχρι τα γηρατειά τους και άφησε την καλύτερη ανάμνηση στην κοινωνία της Λακωνίας. Οι περιπέτειες της Ωραίας Ελένης με τον Θησέα του κλόνισαν την υγεία, με αποτέλεσμα η ευαίσθητη καρδιά του να τον στείλει δυο φορές στον Άδη, από τον οποίο τον ξανάφερε στον Απάνω Κόσμο ο Θεός Ασκληπιός. Αργότερα, ο Τυνδάρεως παραιτήθηκε από το θρόνο του υπέρ του Μενελάου, συζύγου της ωραίας του κόρης Ελένης, προκειμένου η Ελένη να γίνει βασίλισσα της Σπάρτης.

¹Χρίστος Θ. Οικονομόπουλος, Παιδοχειρουργός, Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών

²Αλεξάνδρα Χρ. Οικονομοπούλου, Ιατρός